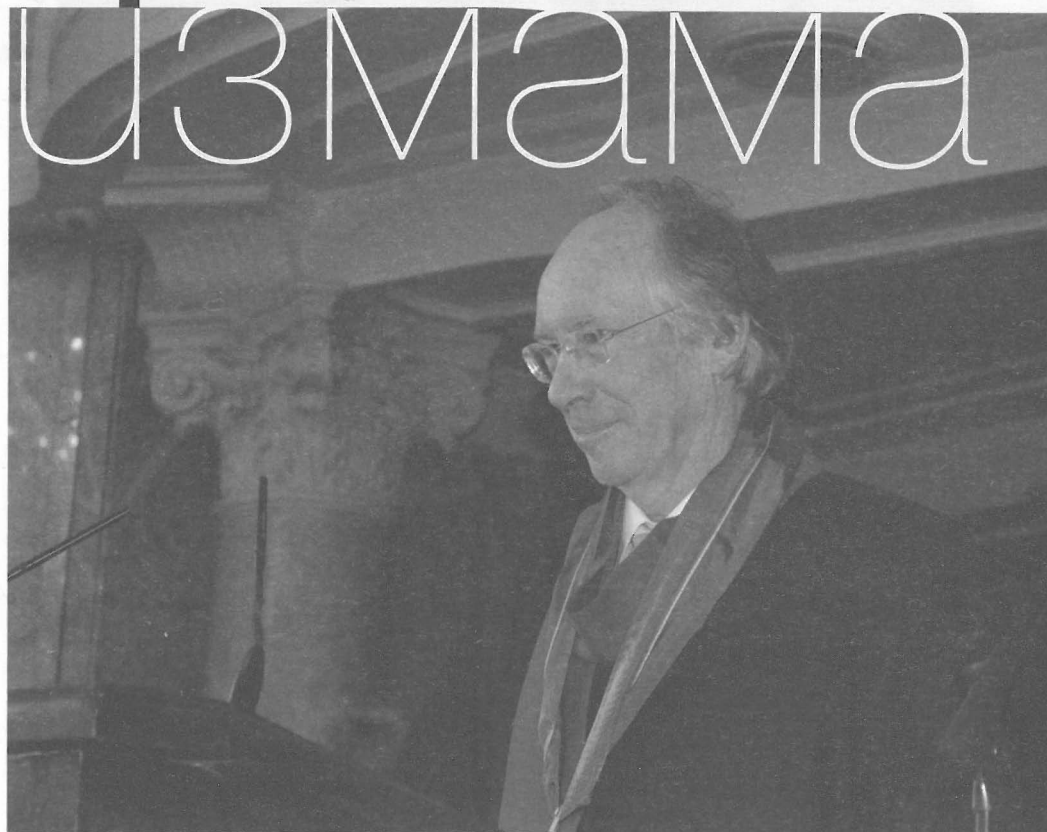

Без свобода на словото демокрацията е измама

Писателят Иън Макюън, който гостува в София по покана на фестивала „Синелибри“, бе отличен с титлата доктор хонорис кауза на СУ „Св. Климент Охридски“. Ето неговото академично слово, което той произнесе на 10 октомври 2018 г. в Аулата на Алма матер.

Иън Макюън в Аулата на Софийския университет, фотография Стефан Джамбазов

Намираме се в един център на свободата на словото, ето защо искаме да споделя някои свои мисли по тази тема. За мен свободата на словото означава да се изразяваме свободно, докато пишем, но също така и да слушаме, и да мислим свободно.

Свободата на словото е от изключително значение за университетите и за университетското образование, за да може човек да получи едно завършено образование, независимо в коя сфера. Свободата на словото е изключително жива в днешния свят. Нека направя някои исторически препратки. Днес имаме много по-голяма свобода на словото, отколкото когато и да било в миналото, дори в златния век на Древна Гърция, във времето на античните философи.

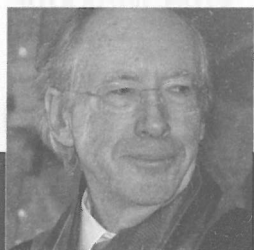
Стремeжът към свободата на словото, дошъл с Просвещението през XVIII век, продължава и в съвременния свят. Живеем във време, в което има голяма свобода на словото, но тя винаги е била и ще бъде под заплахата от всички посоки – от крайнодесни и от крайнолеви сили, от центристични, популистични и от демагози, от организирана престъпност, а и от правителства. Натискът върху свободата на словото идва от всички крайни идеологии, от всички крайни политики и крайни религиозни възгледи, както и от крайните възгледи за идентичността ни. Основната идея е как да се заглушат всички гласове, с изключение на един. Такава, разбира се, е целта на всички правителства, които не подкрепят свободата на словото.

Ще си позволя да се позова на един цитат от Волтер, който е много важен за мен:

Може да не съм съгласен с онова, което казваш, но ще защитавам с цената на всичко правото ти да го изразиш.

Миналата година научихме за убийството на малтийската журналистка Дафне Каруана Галисия. Всички знаем какво се случи през февруари в Словакия, когато бе убит журналистът Ян Куциак. Със съжаление научих новината за шокиращото убийство на разследващата журналистка Виктория Маринова, ползваща се с голямо уважение.

Лидерът на свободния свят Доналд

Иън
Маклюън

Иън Маклюън (род. 1948 г.) е един от най-значимите съвременни британски писатели. За ранното му творчество, определяно като „модерна готика“, са характерни мрачната атмосфера, играта с литературни условности, относителността на времето и пространството. По-късно Маклюън се ориентира към много по-реалистичен стил, характерен за творбите му е засиленият интерес към физиката и медицината. Той е автор на десетина романа, сред които „Почивка в чужбина“, „Дете във времето“, „Невинният“, „Черните кучета“, „Неумолима любов“, „Амстердам“, „Изкупление“, „Събота“, „На плажа Чезъл“, „Солар“. Още първият му сборник с разкази е отличен с наградата „Съмърсет Моъм“. Следват три награди, сред тях и „Букър“ за романа „Амстердам“. През 2011 г. той е удостоен с Йерусалимската награда за свободата на индивида в обществото. Много от произведенията му са филмирани. Романът „Неумолима любов“ е екранизиран през 2002 г. под режисурата на Роджър Мичъл. Екранизацията на „Изкупление“ е номинирана за „Оскар“ в 7 категории, включително за най-добър филм, печели „Оскар“ за най-добър саундтрак и 2 награди „Златен глобус“. Режисьор е Джо Райт, а в главните роли играят Киъра Найтли, Джеймс Макавой и Сърша Ронан.

Тръмп обяви, че медиите са враг на народа. Имаше редица случаи на убийства на журналисти през последните години. И противно на мнението на Тръмп, за мен това е опит да се ограничи свободата на словото, свободата на журналистите от всички медии. Свободата на словото, свободата на медиите са хранителната среда на демократичното общество. Това е много важен момент. Свободата на словото е предпоставка за всички други права и свободи, на които се радваме или към които се стремим. Без свобода на словото демокрацията е само една измама.

Свободата на журналистите от всички медии е изключително важна за обществото. За всички свободи, с които разполагаме – *Habeas corpus* (правото на лична свобода), правото на справедлив съдебен процес, правото на политическо представителство и на свобода на събранията, равенството между половете, правата на децата, гражданските права, правата на животните – за всички тези права ние трябва да се борим, като мислим, говорим и пишем за тях. За да можем да се радваме на всички тези права и свобода, ние се нуждаем от култура, от цивилизация, която да насърчава интелектуалците и писателите да мислят по тези проблеми, свободно да изразяват мнението си. Именно университетите са институциите, които съхраняват тази култура и тази цивилизация.

Ако погледнем какво се случва по целия свят, ще видим, че на много места свободата на словото е потъпкана. Почти из целия Близък изток свободната мисъл често е смятана за богохулство. Тя подлежи на наказание или смърт, които могат да бъдат наложени от правителства, от организирани улични тълпи, религиозни организации и даже от най-обикновени хора. Същото важи за Бангладеш, Пакистан и за много държави в Африка. През последните години виждаме как критичното мислене е подложено на репресии в Русия. В Китай правителството следи гражданите в интернет.

В Европа станахме свидетели на убийството, извършено от религиозни фанатици, на 12 души от екипа на сатиричното издание „Шарли Ебдо“. А пък в момента виждаме какво се случва с така наречените *fake news*, с фалшивите новини, които изкривяват възможността ни да се информираме. За мен това е целенасочена атака срещу свободата на словото, а не просто някакво недоразумение.

Организациите или хората, разпространяващи фалшиви новини, искат да ни накарат да повярваме, че нищо не е истина, че на никого не можем да се доверим, и по този начин на сцената излизат демагогията, цинизмът и nihilизмът. Не бива да се изненадваме, че правителствата, които подкрепят и финансират производството и разпространяването на фалшиви новини, всъщност не подкрепят основните човешки права.

Свободата на словото никога не е нещо просто, нито ясно, тя не е абсолютна. Разбира се, че не можем да даваме гласност на педофили или на нацистката идеология. Всички ние плащаме цената на свободата с това, че понякога трябва да изтърпим обидата от нечий думи или мнения.

Посветих живота си на романа, литературна форма, водеща началото си от Просвещението, по-точно от XVIII в., която е израз на любопитството, начин за изследване на хората и на взаимоотношенията им с другите, със заобикалящия ги свят. Традициите на романа олицетворяват и стремежа към плурализъм, към откритост, желанието да се улови случващото се в ума на един човек. Няма човешко същество, било то мъж, жена или дете, в чийто ум да не можем да надникнем или чийто идеи да не можем да реконструираме благодарение на романа.

За мен е голяма привилегия да посветя живота си на тази литературна форма. И за мен е голяма чест и привилегия да получа наградата на Софийския университет.